

**Anticiganizam i prava
romske i egipćanske djece
u Crnoj Gori**

ANTICIGANIZAM I PRAVA ROMSKE I EGIPĆANSKE DJECE U CRNOJ GORI

Autor: mr Serdan Baftijari, koordinator za inkluziju i jačanje zajednica (NUNV)

Datum: Februar 2026.

Foto: Duško Miljanić

Ova publikacija kreirana je s ciljem da doprinese boljem razumijevanju sistemskih uzroka isključenosti romske i egipćanske djece, te da posluži kao resurs za institucije i profesionalce u oblastima ranog obrazovanja i vaspitanja, obrazovanja, socijalne i dječje zaštite, zdravlja i javnih politika. Publikacija je finansijski podržana od strane UNICEF-a. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora i ne održava nužno stav i/ili politike UNICEF-a.

CILJ PUBLIKACIJE

Šta je anticiganizam? Kako se ispoljava? Kako utiče na romsku i egipćansku zajednicu? Kako utiče na djecu i mlade? Zbog čega je bitno raditi na suzbijanju anticiganizma? Ovo su neka od pitanja na koja ova publikacija teži da odgovori.

Anticiganizam nije samo oblik predrasude – to je duboko ukorijenjen, sistemski oblik rasizma koji se ispoljava u svim aspektima života Roma i Egipćana i svih onih koji su u javnosti percipirani kao „Cigani“. Anticiganizam najviše pogađa djecu i mlade iz romske i egipćanske zajednice jer upravo viševjekovna isključenost dovodi do neravnopravnosti djece. Naime, romska djeca rađaju se u uslovima oblikovanim vijekovima isključenosti, nepravde i stigme, koji ih prate kroz cijeli život. Veoma je važno razumjeti da ovi uslovi nijesu slučajni – oni su direktna posljedica istorijske i kontinuirane diskriminacije koja je postala društveno prihvatljiva i pogađa sve aspekte života pripadnika/ca Roma/kinja i Egipćana/ki.

Uprkos nacionalnim i međunarodnim preporukama, izazovi u sprovođenju politika, u kombinaciji s ukorijenjenim društvenim predrasudama, često lišavaju romsku i egipćansku djecu pristupa pravima i uslugama koje su im potrebne da bi napredovala.

Ovaj dokument prati istorijske korijene anticiganizma, ilustruje njegov savremeni uticaj kroz svakodnevna iskustva romske i egipćanske djece u Crnoj Gori i predlaže hitne, strukturne intervencije usmjerene ka sistemskim promjenama.

Cilj ovog dokumenta je da široj zajednici – svim građanima i građankama, a posebno profesionalcima iz različitih sfera društvenog života koji su u svakodnevnom kontaktu s pripadnicima/ama romske i egipćanske zajednice, približi problematiku anticiganizma. Kroz bolje razumijevanje izvora i okolnosti nastanka ovoga problema želi se doprinijeti smanjenju predrasuda i stereotipa i unaprijediti inkluzija Roma/kinja i Egipćana/ki u svim sferama crnogorskog društva.

RAZUMIJEVANJE ANTICIGANIZMA

Šta je anticiganizam?

Anticiganizam nije samo netrpeljivost – to je oblik strukturnog i institucionalnog rasizma koji je specifično usmjeren prema Romima/kinjama i Egipćanima/kama. On oblikuje javnu percepciju romske i egipćanske populacije, sve reakcije države i njenih institucija, kao i uživanje osnovnih ljudskih prava. Anticiganizam se ne ispoljava samo kroz nasilje ili otvoreno neprijateljstvo, već i kroz politike, prakse i stavove koji podstiču nejednakost. Jedan od najočiglednijih pokazatelja uticaja istorijskog anticiganizma u Crnoj Gori je tradicionalno izražena etnička distanca prema Romima/kinjama i Egipćanima/kama od strane svih ostalih etničkih zajednica, koja onemogućava inkluziju u svim sferama društva¹.

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije definiše anticiganizam kao „specifičan oblik rasizma, ideologiju zasnovanu na rasnoj nadmoći, oblik dehumanizacije i institucionalnog rasizma koji se hrani istorijskom diskriminacijom“ (Nicolae, 2006, str. 5).

Anticiganizam se ne ispoljava samo kroz nasilje ili otvoreno neprijateljstvo, već i kroz politike, prakse i stavove koji podstiču nejednakost.

Opstajući kao društvena pojava, anticiganizam ostaje neidentifikovan u mnogim sektorima, što rezultira daljom isključenošću Roma/kinja i Egipćana/ki na svim nivoima. Anticiganizam naročito pogađa djecu iz romske i egipćanske zajednice. Naime, veliki broj romskih i egipćanskih dječaka i djevojčica pogođen je od rođenja. Rađaju se u zajednicama² koje su bez pristupa osnovnim uslugama i uslovima za dostojanstven život, poput čiste vode i adekvatnih sanitarnih uslova, električne energije, adekvatne ishrane, zdravstvene, socijalne i dječje zaštite, obrazovanja. Njihovi životi nijesu ograničeni sposobnostima, već društvenom strukturom i okolnostima koje im uskraćuju prilike na svakom koraku.

Anticiganizam je prva karika u lancu nepovoljnosti koje počinju u ranom djetinjstvu i često traju čitav život, stvarajući brojne prepreke za romsku i egipćansku zajednicu da uživa osnovna ljudska prava i vodi dostojanstven život.

ISTORIJSKE OSNOVE ANTICIGANIZMA U EVROPI

Istorijski progon Roma u Evropi počinje već od njihovog dolaska u Evropu u 14. vijeku. U Vlaškoj i Moldaviji – djelovima današnje Rumunije – Romi su više od 500 godina bili porobljeni, sve do ukidanja ropstva 1856. godine. U drugim djelovima Evrope, Romi su bili protjerivani iz gradova, proglašavani kriminalcima i podvrgavani nasilnoj asimilaciji. U Habsburškoj monarhiji, pod Marijom Terezijom i Josifom II, romska djeca odvajana su od porodica i odgajana u neromskim domovima, dok su im jezik i praktikovanje običaja bili zabranjivani.

U Švedskoj, 1637. godine, „Zakon o vješanju“ legalizovao je ubistva svih Roma pronađenih u kraljevstvu.

U 20. vijeku, u Čehoslovačkoj³, žene Romkinje bile su prisilno sterilizovane. Romkinje, ali i siromašne te psihički bolesne žene bile su podvrgavane prisilnoj sterilizaciji u okviru Vladinog plana „ozdravljenja“ populacije. Praksa je, na žalost, kad su u pitanju Romkinje, nastavljena u manjoj mjeri i u Češkoj nakon Baršunaste revolucije 1989. godine. Godine 2021⁴, Donji dom češkog parlamenta usvojio je zakon za davanje obeštećenja Romkinjama koje su sterilisane protiv njihove volje.

Jedan od najbrutalnijih izraza anticiganizma i njegova kulminacija desila se za vrijeme Drugog svjetskog rata. Naime, tokom Porajmosa (na romskom „proždiranje“) procjenjuje se da je između 220.000 i 500.000 Sinta i Roma ubijeno od strane nacističke Njemačke i njenih saveznika. Čak i nakon rata romsko stradanje isključeno je iz procesa reparacija i zvaničnog sjećanja. Tek 2015. godine Evropski parlament je usvojio rezoluciju, kojom se 2. avgust zvanično obilježava kao Dan sjećanja na žrtve genocida koji je počinjen od strane nacističke Njemačke nad Romima i Sintima.

U socijalističkoj Jugoslaviji, Romi su formalno priznati, ali neformalno isključeni. Ustav SFRJ sadrži manjkavosti u definisanju statusa Roma u odnosu na pripadnike drugih naroda i narodnosti. Prava su postojala na papiru, ali su romske zajednice ostajale segregirane, iako su se u toj državi, prema svjedočenjima savremenika „osjećali koliko toliko bezbjedno“. U Jugoslaviji, Romi/kinje su bili angažovani za poslove u fabrikama koji nijesu zahtijevali formalne kvalifikacije, za čišćenje ulica, održavanje cesta, odvoz smeća. Ta praksa je nastavljena u svim zemljama bivše Jugoslavije nakon njene dezintegracije.

Raspad Jugoslavije 1990-ih dodatno je pogoršao situaciju Roma koji su bili prisiljeni da masovno napuštaju svoje domove, raseljavaju se, što je uzrokovalo gubitak dokumenata i siromaštvo. Djeca rođena nakon tog perioda i danas trpe posljedice sistemskog zanemarivanja i isključenja.

1 Etnička distanca u Crnoj Gori / Ethnic Distance In Montenegro / Distanca etnike në Mal Të Zi / Etnikani distanca andi Crna Gora. (2023). Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, dostupno na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2024/02/Etnicka-distanca-u-Crnoj-Gori-Decembar-2023.-2.pdf>

2 Više informacija na: 1729547734-final-izvjestaj-wash-2024.pdf

3 Više informacija na: Slovačka se zvanično izvinila hiljadama na silu sterilizovanih Romkinja, POVIJESNA NEPRAVDA: Hoće li prisilno sterilizirane Romkinje ikada dočekati zasluženu odštetu?, Novice, Lupiga

4 Više informacija na: Strana nije pronađena – Krstarica

ŽIVJETI POSLJEDICE: ANTICIGANIZAM I SVAKODNEVICA ROMSKE DJECE U CRNOJ GORI

Ukupan broj Roma u Crnoj Gori, po posljednjem popisu stanovništva 2023. godine, iznosi 5.629 ili 0,90% od ukupnog broja stanovnika, dok Egipćana ima 1.655 odnosno 0,27% od ukupnog broja stanovnika. Od toga, 2.757 su romske djeca (1.355 djevojčica i 1.402 dječaka) i 812 egipćanske djece (399 djevojčica i 413 dječaka).

Romska djeca su među najugroženijima u Crnoj Gori. U prilog tome govore razna istraživanja UNICEF-a, kao i drugih međunarodnih i domaćih organizacija koje se bave zaštitom i unapređenjem dječjih prava. Njihovi životi su oblikovani uticajem anticiganizma u svim oblastima – porodičnim prihodima, obrazovanju, stanovanju, zdravlju, tehnologiji, emocionalnom blagostanju, itd. Svaka od ovih oblasti odražava postojeću sistemsku isključenost.

Visoka nezaposlenost među roditeljima, podstaknuta diskriminacijom i nedostatkom formalnog obrazovanja, direktno utiče na život djece iz romske i egipćanske zajednice. U domaćinstvima bez stabilnog prihoda djeca su često prinuđena, ili pak osjećaju potrebu, da doprinose porodičnom budžetu. Mnogima nedostaju osnovna sredstva za život, što utiče na njihov normalan rast i razvoj.

Stanovanje je jedan od najjasnijih pokazatelja anticiganizma. Mnoge romske porodice žive u neformalnim i getoiziranim naseljima, u nehumanim uslovima, bez pristupa vodi, sanitarnoj i ostaloj infrastrukturi. Takvi uslovi narušavaju ljudsko dostojanstvo i ograničavaju pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama. Veliki broj objekata u kojima stanuju pripadnici romske i egipćanske zajednice nema riješene imovinsko-pravne odnose s državom. Navedeni problem i neadekvatni bezbjednosni uslovi otežavaju proces legalizacije neformalnih objekata i dovodi ih u rizik od rušenja i prinudnih iseljenja.

Rani⁵ i prisilni brakovi i dalje predstavljaju ozbiljan problem koji pogađa romsku i egipćansku zajednicu, naročito kada su u pitanju djevojčice. Iskustva organizacija civilnog društva pokazuju da, iako je ova pojava usko povezana sa siromaštvom, niskim nivoom obrazovanja i rodnom neravnopravnošću, reakcija nadležnih institucija često ostaje nedovoljna ili svedena na formalne postupke. Umjesto dugoročnih mjera prevencije kroz kvalitetno obrazovanje, ekonomsko osnaživanje porodica i aktivno uključivanje u zajednice, centri za socijalni rad i druge službe često izbjegavaju suštinsko djelovanje, djelimično i zbog straha da bi to moglo biti protumačeno kao „zadiranje u tradiciju“. Takav pristup, međutim, zapravo predstavlja oblik anticiganizma jer pod izgovorom „poštovanja kulture“ toleriše kršenje prava djevojčica i stavlja romsku i egipćansku djecu u neravnan položaj u odnosu na vršnjake iz drugih zajednica.

Dječje prosjačenje dugogodišnji je problem u Crnoj Gori, a najčešće pogađa romsku i egipćansku djecu. Iako zakoni jasno prepoznaju prosjačenje kao oblik eksploatacije i kršenja dječjih prava, institucionalne reakcije često su spore, nedosljedne i uglavnom zasnovane na represiji, umjesto na pružanju stvarne zaštite i podrške porodicama. Umjesto sveobuhvatnih socijalnih mjera koje bi pomogle roditeljima da izađu iz siromaštva i djeci omoguće redovno obrazovanje, često se sprovode samo kratkotrajne akcije policije ili centara za socijalni rad koje ne rješavaju uzroke problema. Takav površan i selektivan pristup, uz prisutne društvene predrasude da „Romi šalju djecu da prose“, dodatno učvršćuje anticiganističke stavove i opravdava nejednak tretman romske i egipćanske djece u odnosu na druge.

Obrazovanje često postaje oblast dodatnog isključenja, iako bi trebalo da bude prvi korak

ka izlazu iz siromaštva. U procesu formalnog obrazovanja djeca se suočavaju sa vršnjačkim nasiljem i izolacijom zbog siromaštva, izgleda ili porijekla. Djeca iz romske i egipćanske populacije uglavnom sjede u zadnjim klupama, a nastavnici često imaju niža očekivanja i ne pružaju im adekvatnu podršku. Takav tretman od strane prosvjetnih radnika dovodi do stvaranja osjećaja niže vrijednosti kod romske i egipćanske djece. Taj internalizovani osjećaj jedan je od uzroka kasnijeg odustajanja od daljeg obrazovanja. Jedan od istaknutih problema jeste i stavljanje fokusa na broj djece koja su završila osnovnu školu, umjesto na kvalitet obrazovanja koje se pruža djeci iz romske i egipćanske zajednice, što dovodi do niskog broja djece koja upisuju i uspješno završe srednju školu. Isti zaključci odnose se na srednje i donekle na visokoškolsko obrazovanje.

Zdravstveni ishodi romske djece znatno su lošiji od nacionalnog prosjeka. Mnoge porodice izbjegavaju zdravstveni sistem zbog diskriminacije. Medicinsko osoblje često pokazuje predrasude, dok prevencija i rana intervencija nerijetko izostaju. Adolescentkinje nemaju pristup reproduktivnom obrazovanju, što povećava rizike po njihovo zdravlje, ali nosi i rizik od čitavog niza drugih

nepoželjnih ponašanja i ishoda. Nedostatak dokumentacije, odnosno neriješen pravni status, predstavlja još jedan značajan izazov u ostvarivanju besplatne zdravstvene zaštite, posebno kod djece i žena.

Isključenost iz digitalnog svijeta dodatno produbljuje razlike u odnosu na većinsko stanovništvo. Iako tehnologija igra ključnu ulogu u obrazovanju i zapošljavanju, romska djeca često nemaju pristup internetu, računarima, niti programima digitalne pismenosti. Ovo ih dodatno isključuje iz savremenih tokova života.

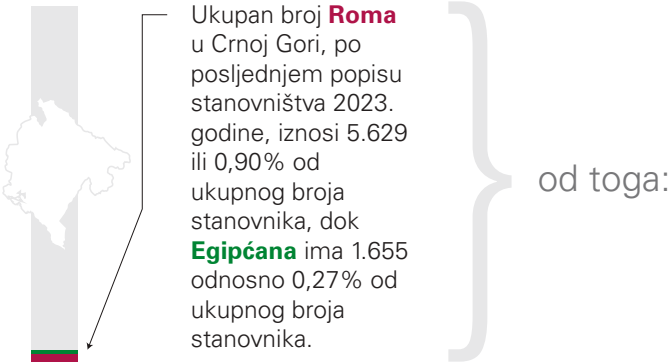
Međutim, posebno opasan aspekt je rano nametnut i internalizovan osjećaj manje vrijednosti kod pripadnika romske i egipćanske zajednice, pogotovo djece. Djeca koja odrastaju u okruženju gdje se njihova porodica posmatra s prezirom i sumnjom lako usvajaju nametnutne poruke da ne vrijede. Stid, strah i beznade sastavni su dio njihove svakodnevice, što im oblikuje djetinjstvo. Ovaj emocionalni teret dodatno produbljuje njihovu marginalizaciju i često ostaje nevidljiv donosiocima odluka.

STUDIJA SLUČAJA:
DANILOVGRAD I CIJENA
RAVNODUŠNOSTI

Drastičan primjer anticiganizma u Crnoj Gori desio se u aprilu 1995. godine, u Danilovgradu, kada su Romi, njih 74, od kojih su gotovo polovina bila djeca, na nehuman i ponižavajući način protjerani iz svojih kuća u naselju Božova glavica. Tada su mještani, u jednoj noći, uništili i spalili cijelo romsko naselje, u prisustvu policije, zbog navodnog silovanja maloljetne djevojke od strane dvojice mladića iz romske zajednice. Izostala je adekvatna

reakcija nadležnih organa, tužilaštva i sudstva da kazne počinioca tog zločina, dok su lokalne vlasti koristile neprimjerene izjave kojima su mještane pozivale na linč romske zajednice. Ovaj slučaj završio je pred UN Komitetom protiv torture. Komitet je 2002⁶. godine donio predstavku kojom su romske porodice kasnije oštećene.

6 Više informacija na: HUMAN RIGHTS COMMITTEE AND COMMITTEE AGAINST TORTURE ADOPT DECISIONS ON INDIVIDUAL COMPLAINTS, OHCHR

PROPUSTI U SPROVOĐENJU POLITIKA

Evropska unija je 2020. godine usvojila strateški okvir za ravnopravnost, inkluziju i učešće Roma 2020–2030. (EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion, and Participation 2020–2030⁷). Ovaj strateški okvir postavlja ambiciozne zajedničke ciljeve i zadatke. Na nacionalnom nivou, vlade bi trebalo da razviju snažne nacionalne strateške okvire za Rome kako bi preuzele dugoročne obaveze i blisko sarađivale s institucijama EU na unapređenju ravnopravnosti, inkluzije i učešća Roma u sprovođenju i ostvarivanju planiranih aktivnosti u cilju poboljšanja socio-ekonomskog statusa Roma na nivou EU.

Glavni fokus ovog dokumenta je suzbijanje anticiganizma. Crna Gora je usvojila više nacionalnih strategija za inkluziju Roma i uskladila ih s međunarodnim standardima. Međutim, centralne i lokalne vlasti često nemaju dovoljno kapaciteta ili nedostaje političke volje da se sprovedu ove politike.

Jedan od istaknutih problema je izostavljanje romske zajednice prilikom procesa planiranja mjera i politika koje se odnose na zajednicu. Stoga, ove politike i programi često ostaju simbolični umjesto transformativni, što dovodi do pojačavanja narativa u kojem se žrtva krivi za položaj u kojem se nalazi.

Državne institucije moraju pokazati veću osjetljivost i odgovornost u načinu na koji komuniciraju sa romskom i egipćanskom zajednicom, kao i u svom odnosu prema ovoj zajednici.

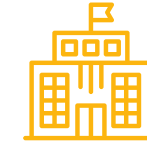
SUZBIJANJE ANTICIGANIZMA

Šta treba mijenjati?

Obrazovanje

Pored jasnog prepoznavanja anticiganizma te adekvatnog reagovanja i postupanja, institucije moraju definisati jasne mjere za suzbijanje ove pojave i integrisati ih u sve politike socijalne i dječje zaštite, obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja i stanovanja. Prvenstveno, neophodna su značajna ulaganja u programe ranog obrazovanja koji će uključiti i pitanje romske kulture i identiteta. U obrazovanju, nastavnici i službenici koji su u direktnom kontaktu s romskom i egipćanskom zajednicom moraju biti obučeni i osviješćeni za prepoznavanje sopstvenih predrasuda. Unaprijeđenim znanjima i vještinama, obrazovni radnici i svi zaposleni u sektoru, u skladu sa svojom ulogom u obrazovanju i društvu te u skladu s teorijom socijalne difuzije, dodatno će doprinijeti jačanju društvenog uticaja na borbu protiv anticiganizma, stasavanju osviješćenih i senzibilisanih generacija djece i mladih, te uspostavljanju društvenih normi i vrijednosti koje će Rome i Egipćane tretirati kao jednako vrijedne pripadnike društva i zajednica.

Institucije

Državne institucije moraju pokazati veću osjetljivost i odgovornost u načinu na koji se obraćaju romskoj i egipćanskoj zajednici, kao i na to kako se odnose prema ovoj zajednici. Prvi korak je da se prestane s praksom dehumanizacije kroz korišćenje akronima „RE“ u zvaničnim dokumentima, strategijama i javnim nastupima. Dok se za druge narode u Crnoj Gori koristi puno ime i time pokazuje poštovanje prema njihovom identitetu, za Rome i Egipćane često se upotrebljava skraćenica koja ih svodi na administrativnu kategoriju, umjesto da ih prepoznaje kao ravnopravne građane i građanke. Ovakav jezik dodatno učvršćuje osjećaj isključenosti i doprinosi anticiganističkim stavovima u društvu.

Pored promjene terminologije i načina obraćanja, neophodno je da se za državne službenike na svim nivoima – od lokalne uprave do ministarstava – organizuju redovne obuke o anticiganizmu, ljudskim pravima i inkluzivnom pristupu u radu s marginalizovanim grupama. Mnogi zaposleni u institucijama, bilo zbog nedostatka informisanosti ili zbog ukorijenjenih predrasuda, često nesvjesno koriste diskriminatorne izraze ili postupke. Obuke bi trebalo da pruže znanja o istorijskim i savremenim oblicima anticiganizma, njegovim posljedicama, kao i o načinima kako prepoznati i izbjeći diskriminatorno ponašanje u radu sa zajednicom. Time bi se smanjio prostor za institucionalni rasizam i ojačala bi se profesionalna kultura u kojoj se poštuje dostojanstvo svakog građanina.

Od suštinskog je značaja da se ovakve edukacije uvrste u narednu Strategiju za

inkluziju Roma i Egipćana 2026–2030, ali da one budu kontinuirane i prilagođene konkretnim sektorima, kako bi zaposleni u socijalnoj i dječjoj zaštiti, zdravstvu, obrazovanju, policiji i pravosuđu stekli praktična znanja za rad bez predrasuda. Na taj način institucije ne bi samo formalno poštovale zakone, već bi aktivno doprinosile smanjenju diskriminacije i izgradnji povjerenja kod romske i egipćanske zajednice.

Sistematizacija pozicija saradnika u oblasti socijalne inkluzije Roma i Egipćana (romskih medijatora)

Saradnici u oblasti socijalne inkluzije Roma i Egipćana (romski medijatori) izuzetno su važnii – ne samo za zajednicu, već za sve institucije, kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou. Njihov ključni doprinos ogleda se u omogućavanju pripadnicima romske i egipćanske zajednice da nesmetano koriste servise i usluge i uživaju prava koja su im Ustavom i zakonom zagantovana. Stoga, po uzoru na sektor obrazovanja, neophodna je sistematizacija pozicija saradnika u oblasti socijalne i dječje zaštite, zdravstva i zapošljavanja u svim opštinama gdje postoji značajan broj pripadnika romske i egipćanske zajednice. Takođe, pored sistematizacije, neophodno je obezbijediti adekvatne uslove i kompenzaciju za rad saradnika.

Mediji

Mediji igraju jednu od ključnih uloga u suzbijanju anticiganizma. Naime, praksa stereotipnog izvještavanja o pripadnicima romske i egipćanske zajednice mora prestati. Umjesto da nastave sa stereotipnim i senzacionalističkim izvještavanjem, mediji u Crnoj Gori mogu značajno doprinijeti borbi protiv diskriminacije tako što će prikazivati autentične ljudske priče Roma i Egipćana, njihove uspjehe i doprinos društvu, te razbijati ukorijenjene predrasude o njihovom identitetu.

Potrebno je da novinari budu dodatno edukovani o prepoznavanju anticiganističkih stavova i odgovornom načinu izvještavanja, da se predstavnicima romske i egipćanske zajednice pruži prilika da budu ravnopravni sagovornici u medijskom prostoru, ali i da istraživačko novinarstvo bude usmjereno na otkrivanje i analizu slučajeva diskriminacije i zanemarivanja od strane institucija.

Građanska i politička prava

Najbitniji korak na putu suzbijanja anticiganizma i efektivne društvene uključenosti Roma i Egipćana je hitno rješavanje pitanja političke participacije i djelotvornog uključivanja romske i egipćanske zajednice u politički život. Bez prisustva Roma i Egipćana u institucijama koje donose odluke – od lokalnih skupština i savjeta, do nacionalnog parlamenta i državnih tijela – teško je govoriti o punom građanskom statusu i ravnopravnosti pripadnika romske i egipćanske zajednice. U praksi to znači da bi država trebalo da preduzme jasne i mjerljive korake kako bi osigurala da se glas Roma i Egipćana zaista čuje i da oni učestvuju u procesima donošenja odluka koje direktno utiču na njihove živote. Ako Crna Gora zaista želi da izgradi inkluzivno društvo i ostvari standarde koji su definisani evropskim i međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima, pitanje političke participacije Roma i Egipćana ne smije biti zanemareno. Potrebno je razviti mehanizme koji će podstaći njihovu veću zastupljenost – kroz afirmativne mjere, obezbjeđivanje mjesta u savjetodavnim tijelima i radnim grupama, jačanje kapaciteta mladih Roma i Egipćana za politički angažman, ali i kroz obuke i podršku potencijalnim kandidatima iz ovih zajednica. Samo prisustvo predstavnika Roma i Egipćana u institucijama, s realnim uticajem na donošenje odluka, može doprinijeti razbijanju ukorijenjenih stereotipa, unapređenju politika koje se tiču njihovih prava i jačanju povjerenja u državne strukture.

Stanovanje i zdravstvo

Stanovanje⁸ je jedno od najosjetljivijih i najvidljivijih pitanja kada je riječ o položaju romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, jer direktno utiče na kvalitet života, pristup osnovnim uslugama i osjećaj sigurnosti. Naselja u kojima žive Romi i Egipćani često su formirana bez adekvatne urbanističke dokumentacije i infrastrukturne podrške, što ih dovodi u stanje pravne i socijalne nesigurnosti. Mnogi objekti u romskim naseljima ispunjavaju kriterijume za legalizaciju, ali se postupci ozakonjenja često odugovlače ili izostaju, što stanovnike ostavlja u neizvjesnosti i spriječava ih da ostvare osnovna prava – od dobijanja adrese prebivališta, preko priključaka na vodovod i kanalizaciju, do pristupa javnim uslugama. Rješavanje pitanja stanovanja mora biti prioritet, jer direktno utiče na društvenu inkluziju i smanjenje diskriminacije. Pored fizičke infrastrukture, zdravstveni sistem mora biti istinski inkluzivan i dostupan svima, bez skrivenih barijera koje često pogađaju Rome i Egipćane. To podrazumijeva da zdravstvene ustanove i socijalne službe aktivno rade na terenu, pružaju podršku porodicama bez lične dokumentacije i uklanjaju diskriminatorne prakse koje obeshrabruju pripadnike ovih zajednica da traže zdravstvenu pomoć.

Digitalna pismenost

Digitalna pismenost djece i mladih iz romske i egipćanske zajednice mora postati prioritet. Romska i egipćanska djeca treba da imaju jednako pravo na pristup internetu, edukativne alate i uređaje i podršku u učenju. Takođe, potrebni su programi mentorstva i liderstva za romsku omladinu. Na tom putu, ulaganja od strane cjelokupne Vlade, a posebno resornih ministarstava – Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija i Ministarstva za ljudska i manjinska prava – ključna su u omogućavanju djeci i mladima da premoste štetni uticaj anticiganizma.

ZAKLJUČAK: DOSTOJANSTVO, PRAVA I PRAVDA ZA ROMSKU I EGIPĆANSKU DJECU

Izazovi s kojima se suočavaju romska i egipćanska djeca nijesu izolovani slučajevi – to su simptomi sistemske diskriminacije i zanemarivanja ukorijenjenih u vjekovima anticiganizma. Da bismo prekinuli ovaj lanac, moramo priznati korijen problema i mijenjati strukture koje ga održavaju. Romska i egipćanska djeca trebaju više od inkluzije – trebaju jednako pravo na dostojanstvo, jednake mogućnosti i pravdu. Vrijeme obećanja je prošlo. Potrebni su politička volja, dugoročna ulaganja i partnerstvo s romskim zajednicama.

Postoji značajan prostor za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, čime će se poslati jasna poruka da je Crna Gora spremna da bude dio šire evropske porodice. Takođe, poboljšanjem položaja

Roma i Egipćana, Crna Gora može se približiti ostvarenju Ciljeva održivog razvoja (SDG). Ulaganjem u suzbijanje anticiganizma posebno se doprinosi Ciljevima održivog razvoja 1–2 (smanjenje siromaštva i gladi), 3–4 (podrška zdravlju i dobrobiti i kvalitetnom obrazovanju za sve), 6–7 (pristup čistoj vodi i kanalizaciji, te pristupačna i čista energija), 10–11 (smanjenje nejednakosti unutar zemlje i među zemljama, te inkluzivni i održivi gradovi i zajednice) i 16 (inkluzivna društva, pristup pravdi za sve i efikasne, odgovorne i inkluzivne institucije).

Posebno opasan aspekt anticiganizma jeste rano nametnut i internalizovan osjećaj manje vrijednosti kod pripadnika romske i egipćanske zajednice, naročito kod djece.

Reference

- Nicolae, V. (2006). *Towards a Definition of Antigypsyism*. ERRC, str. 5.
- UNICEF Crna Gora. (2020). *MODA: Siromaštvo i uskraćenost djece*, str. 12.
- RCM. (2025). *Tematski izvještaj o Romima u Crnoj Gori*. Roma Civil Monitor.
- FRA. (2018). *Antigypsyism: A Barrier to Roma Inclusion*. European Union Agency for Fundamental Rights.
- Mirrors Report. (2021). *Structural Racism and Roma Children*.

